

PÄÄKIRJOITUS

<https://doi.org/10.33350/ka.88234>

Diskurssit kasvatuksessa ja koulutuksessa

Maija Lanas

Vuoden viimeinen *Kasvatus & Aika* kiinnittää huomion diskursseihin. Tämä tarkoittaa huomion kiinnittämistä siihen, kuinka normalisoiduilla puhetavoillamme saamme jotkin näkökulmat vaikuttamaan itsestään selvästi oikeilta ja luonnollisilta, kun taas toiset näkökulmat vaikuttavat itsestään selvästi vääriltä tai eivät nouse näkyviin lainkaan. Sillä, kuinka puhumme eri aiheista, vaikutamme aina siihen, mitä asiasta ylipäätään voidaan sanoa, nähdä, ajatella ja jopa tuntea kussakin kontekstissa. Diskurssit kiinnittyvät valtaan ja vaikuttavat siihen, millaisia toimintamahdollisuuksia eri toimijoille tarjoutuu.

Numeron artikkelit tarjoavat kolme eri näkökulmaa diskursseihin: kuinka kansalaisuutta ja naiseutta koskevia diskursseja tuotettiin naistenlehdissä edellisen vuosisadan alkupuolella, kuinka inhimillisen ja ei-inhimillisen suhdetta tuotetaan luokanopettajakoulutusten opetussuunnitelmissa, sekä millaista asiantuntijuutta tuotetaan verkkopohjaisessa kandiohjauksessa. Tämänkertaisessa katsauksessa tarkastellaan vammaisia lapsia koskevia puhetapoja eri aikoina, ja kirja-arviossa tarkastellaan suomalaisen yhteiskunnan läpäisyyttä ”tasa-arvoisuuden illuusiota”. Lopuksi puheenvuoro vaihtaa aiheen ajankohtaiseen keskusteluun: oppimisen avoimuuteen.

Artikkelissaan Arja Turunen tarkastelee, millaisia pukeutumisohteita kolme suomalaista naistenlehteä, *Kotiliesi*, *Emäntälehti* ja *Toveritar*, antoivat lukijoilleen 1920- ja 1930-luvuilla. Hän on nimennyt tutkimiansa lehtien tavan käsitellä pukeutumista rationaalisivistykselliseksi pukeutumisdiskurssiksi. Turusen tutkimus osoittaa kiehtovalla tavalla lehtien pukeutumisjournalismin tiiviin kytköksen aikakauden kansalaiskasvatuksen tavoitteisiin. Turunen nostaa esiin, että uusien lehtien tuottamien pukeutumismormien avulla rakennettiin modernia, aktiivista kansalaista, jolle pukeutuminen ei ollut vain yksilöllisten valintojen tekoa vaan kansalaisvelvollisuuksien toteuttamista. Hän osoittaa, kuinka naistenlehtien pukeutumisohteet edustivat nimenomaan naiskansalaisuudelle annettuja ihanteita ja tavoitteita: siisteys, kunnollisuus ja tunnollisuus.

Omassa artikkelissaan Auli Toikkanen ja Tiina Nikkola huomauttavat, että ei-inhimillisen osuus jää yleensä huomioimatta kasvatustieteen kehittymistä käsiteltäessä. Luokanopettajakoulutusten opetussuunnitelmia analysoidessaan he havaitsivat, että mainintoja ei-inhimillisistä on niissä hämmästyttävän vähän. Analyysinsä pohjalta he toteavat, että opetussuunnitelmissa ihminen näyttäytyy pääosin aktiivisena toimijana ei-inhimillisen toimitaessa resurssin virkaa. Toikkanen ja Nikkola nostavat esiin puhettavan kytköksen valtaan:

Jos modernin inhimillisen ja ei-inhimillisen erottelu kyseenalaistetaan, on perusteet ihmisen vallankäytölle johdettava muualta kuin tästä eronteosta.

Jenni Huhtasalo puolestaan tarkastelee artikkelissaan, miten asiantuntijuutta tuotetaan erilaisten puhetapojen avulla ja miten asiantuntijuutta jaetaan verkon välityksellä tapahtuvassa sosiaalityöntekijäopiskelijoiden kandidaatintyön ohjauksessa. Huhtasalo havaitsi asiantuntijuudessa olevan kolme sisältöaluetta, joita tuotetaan eri diskurssien kautta: teknologinen, sisällöllinen, ja tieteellinen asiantuntijuus. Näitä asiantuntijuuden sisältöalueita jaettiin eri puhetapojen kautta. Nämä puhetavat Huhtasalo nimesi ikädiskurssiksi, opettajuusdiskurssiksi, työkokemusdiskurssiksi sekä kokemattomuusdiskurssiksi. Näiden diskurssien kautta opettajat ja oppilaat jakoivat keskenään teknologista ja sisällöllistä asiantuntijuutta. Kiinnostavaa kyllä, tieteellistä asiantuntijuutta ei jaettu puheessa muille toimijoille kuin opettajille.

Katsauksessaan Pilvi Hämeenaho ja Sirkka Komulainen tarkastelevat, kuinka vammaisten lasten tutkimuksen tavoitteet sekä sitä ohjaavat, normaalia ja poikkeavaa koskevat käsitteet ovat vaihdelleet eri aikoina. He nostavat esiin muutoksen lääketieteen mallista sosiaaliseen konstruktionismiin, yksilöiden oikeudet tutkimuksen keskiössä, ja yhteisöllisyyden arvon ja sosiaalisen solidaarisuuden eetoksen. Katsauksensa pohjalta he esittävät, että vammaisten lasten tutkimuksen lähtökohdaksi tulisi ottaa vuorovaikutuksellisuuden ja keskinäiset riippuvuussuhteet huomioiva sosiaalinen solidaarisuus.

Kaisu Clarot ja Päivi Helminen nostavat lopuksi keskusteluun kasvatuksen ja koulutuksen kentällä ajankohtaisen puheenaiheen: avoimen oppimisen. Käytännönläheisessä kirjoituksessaan he huomauttavat, että avoimuus oppimisessa on muutakin kuin avointa julkaisemista ja avoimien aineistojen käyttöä. Avoin oppiminen voi tarkoittaa eri asioita eri oppimisen konteksteissa. Usein avoin oppiminen on liitetty kaikille avoimeen mahdollisuuteen oppia, esimerkkinä avointen yliopistojen ja työväenopistojen opetustarjonta.

Lopuksi Armi Mustosmäen kirja-arvio nostaa esiin feministisen pedagogiikan tärkeyden ja ajankohtaisuuden aikana, jona vahvat uskomukset tasa-arvosta voivat joskus peittää alleen tasa-arvossa olevat aukot.

KT, dosentti Maija Lanas työskentelee Oulun yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa vanhempana tutkijana.